

Εἰσαγωγή

Ἅγιος Ῥωμανὸς γεννήθηκε στὰ τέλη τοῦ Ε' αἰῶνα στὴν Ἑμεσα (σημερινὴ Χόμς) τῆς Συρίας. Οἱ γονεῖς του ἦταν κατ' ἄλλους Σύροι Χριστιανοὶ ἢ ἐξελληνισμένοι Σύροι ἢ Ἑλληνας τῆς Συρίας. Θὰ ἦταν ἐξαιρετικὰ δύσκολο, ἢ μᾶλλον ἀκατόρθωτο ἕνας Σύρος, ἔστω καὶ ἐξελληνισμένος, νὰ γίνεῖ κορυφαῖος Ἑλληνας ἐκκλησιαστικὸς ποιητὴς καὶ νὰ καλεῖται ὡς ὁ Πίνδαρος τῆς χριστιανικῆς ποιήσεως. Ὁ συναξαριστὴς παραλείπει τὴν «θύραθεν» παιδεία τοῦ Ῥωμανοῦ. Ἡ στιβαρὴ, ὡστόσο, Ἑλληνικὴ του μόρφωση μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ὑποθέσουμε ὅτι μπορεῖ νὰ ὑπῆρξε τρόφιμος τῆς ὀνομαστῆς Σοφιστικῆς Σχολῆς τῆς Βηρυτοῦ.

Ἡ κλίση του ἦταν ὅμως πρὸς τὴν Ἐκκλησία, τὴν ὁποία καὶ ὑπηρετήσε ὡς διάκονος στὸν ναὸ τῆς Ἀναστάσεως στὴν Βηρυτό. Ἀργότερα καὶ ἐπὶ τῆς Βασιλείας Ἀναστασίου Α' (491-518) ἔφθασε στὴν Βασιλίδα τῶν πόλεων καὶ διέμεινε στὴν Μονὴ τῆς «Θεοτόκου ἐν τοῖς Κύρου». Ἐκεῖ ἀφιερώθηκε στὴν ἀσκήση καὶ στίς ἀγρυνίες· διὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν μετέβαινε συχνὰ στὸν ναὸ τῆς Παναγίας τῶν Βλαχερνῶν.

Ἐνῶ ἔλαμπε γιά τήν ἀρετή καί τήν ἐπιμέλειά του σ' ὅλες τίς ἀκολουθίες, ἡ φωνή του δέν ἦταν καθόλου μελωδική, ὡς ἐκ τούτου δέν μποροῦσε νά ψάλλει ὅπως ἐπιθυμοῦσε τά μεγαλεῖα καί τή δόξα τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ. Κατά τήν διάρκεια τῆς ἀγρυπνίας τῶν Χριστουγέννων καί ἐνῶ βρισκόταν στό ναό τῆς Θεοτόκου τοῦ Κύρου τοῦ παρουσιάσθηκε ἡ Θεοτόκος κρατώντας στό χέρι της ἕνα «κοντάκιο» δηλαδή μία περγαμηνή τυλιγμένη σέ κύλινδρο, καί τόν πρόσταξε νά τὸ φάει. Μόλις ὁ Ῥωμανὸς τὸ γεύθηκε μεγάλη γλυκύτητα γέμισε τὸ στόμα του ἀμέσως ἀνέβηκε στὸν ἄμβωνα καί ἄρχισε νά ψάλλει μὲ φωνή ἀγγελικὴ τὸ κοντάκιο: «Ἡ παρθένος σήμερον, τὸν ὑπερούσιον τίκτει...», ὕμνο τὸν ὁποῖο ψάλλουμε μέχρι σήμερα.

Ἡ ἐποχὴ τῆς ἀκμῆς του τοποθετεῖται στὰ χρόνια τῆς Βασιλείας τοῦ Ἰουστινιανοῦ (527-567).

Ὁ συναξαριστὴς τοῦ ἀποδίδει τὸν ἀριθμὸ τῶν χιλίων κοντακίων. Ἀπὸ αὐτὸ μποροῦμε νά συμπεράνουμε ὅτι βρῆκε ιδεῶδες περιβάλλον καί καλοὺς ἀποδέκτες τοῦ ἔργου του, ἂν κρίνουμε καί ἀπὸ τὴ φήμη του καί φυσικὰ ἀπὸ παραγγελίες ποὺ δεχόταν ἀπὸ ναοὺς καί μοναστήρια γιά τήν σύνθεση «ὑμνων».

Σὲ κάποια φάση τῆς ζωῆς του τιμήθηκε μὲ τὸν τίτλο τοῦ «Κύρου» ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα. Ὁ «ταπεινὸς Ῥωμανὸς» καθιερώθηκε ὡς ἕνας ἀπὸ τοὺς ἐκλεκτοὺς τῆς αὐλῆς.

Ἐχοντας αὐτὴ τὴ δωρεὰ τῆς συνθέσεως ὑμνων πέρασε ὁ Ἅγιος Ῥωμανὸς τὸ ὑπόλοιπο τῆς ζωῆς του στὴν μονὴ τῆς μετανοίας του, στὴν ὁποία ἐκοιμήθη καί ἐτάφη περίπου τὸ 560. Σ' αὐτὴν ἐθησαυρίσθησαν τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ ἔργα του.

Ὁ Μέγας Ῥωμανός, ὁ πρίγκηπας τῶν Μελωδῶν, ποῦ «ὑμνησε τὴν Παρθένον μέλεσι θείοις, ἔψελνε πάντας ἀγίους καὶ τοὺς ἀγγέλους, ἔτερψε τὴν ἐκκλησίαν ὡδαῖς πανσόφοις» μαζί μὲ τὴν φήμη τῆς ἀγίας βιοτῆς του, ἀπὸ τὶς ἀρχές ἀκόμα τοῦ Ζ' αἰῶνα ἐπὶ βασιλείας Ἡρακλείου (610-642), πενήντα δηλαδὴ χρόνια μετὰ τὴν ὁσία κοιμήσή του, ἡ ἐκκλησία τὸν εἶχε ἤδη κατατάξει στὴν χορεία τῶν ἀγίων, τελώντας τὴ μνήμη του τὴν 1η Ὀκτωβρίου. Ὁ Ῥωμανός πληρούμενος ἐν θαύματι λαλεῖ· τοῦ δόθηκε ἡ χάρη ἄνωθεν, νὰ καταγράψει τὸν ἱερὸ πλοῦτο τῆς Ἐκκλησίας.

Τὰ θέματα τῶν ὕμνων τοῦ Ῥωμανοῦ καλύπτουν ὅλες σχεδὸν τὶς πτυχές ἀπὸ τὴν ζωὴ τῆς ἐκκλησίας μας, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὴν Γέννηση, τὰ θαύματα, τὶς παραβολές, τὴ Σταύρωση, τὴν Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ, τὴν Θεοτόκο, τοὺς Ἀποστόλους, τοὺς Ἁγίους, ἀπὸ σκηνές καὶ πρόσωπα τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης καὶ καταλήγει σὲ σύγχρονα γεγονότα τῆς ἐποχῆς του: πολέμους, σεισμούς, ἐμπρησμούς.

Ἡ τεχνικὴ τοῦ «ὑμνου» τοῦ Ῥωμανοῦ εἶναι πολὺ γνωστὴ. Εἶναι ἡ τεχνικὴ τοῦ κοντακίου, τοῦ ὁποῦ ἴσως νὰ εἶναι αὐτὸς ὁ τελικὸς διαμορφωτής. Εἶναι ἐκτενὴς ὕμνος, μὲ ἓνα προοίμιο ἰδιόμορφο, μία σειρὰ στροφῶν (οἰκῶν) ὁμοιόμορφων, ἐφύμνιο εὐρισκόμενο στὸ τέλος τοῦ προοιμίου καὶ ἐπαναλαμβανόμενο στὸ τέλος κάθε στροφῆς καὶ ἀκροστιχίδα, ἡ ὁποία πάντοτε φέρει τὸ ὄνομά του. Ὁ στίχος εἶναι τονικὸς, ρυθμικὸς, ἀκολουθώντας τὸ ρυθμὸ τῆς μελωδίας. Συχνὰ ἔχει ἰσοσυλλαβία, ὁμοτονία καὶ ὁμοιοκαταληξία, χωρὶς αὐτὸ νὰ εἶναι κανόνας. Ἡ ἰσοσυλλαβία καὶ ἡ ὁμοτονία δὲν εἶναι ἀπὸ στίχο σὲ στίχο, ἀλλὰ ἀπὸ στροφή σὲ στροφή.

Γλῶσσα του εἶναι ἡ κοινὴ λογοτεχνικὴ, προσαρμοσμένη στὰ λειτουργικὰ πλαίσια. Κάνει εὐρεία χρῆση ῥητορικῶν σχημάτων, μεταφορῶν καὶ εἰκόνων, δίνοντας ζωηρότητα στὴν ἔκφραση.

Ἄναλύει μὲ ἐπιμονὴ τὰ θέματα σὲ ὅλες τὶς λεπτομέρειές τους. Διαγράφει τοὺς χαρακτῆρες τῶν προσώπων μ' ἔντονα χρώματα. Τὰ παρουσιάζει ἀνθρώπινα, μὲ τοὺς δισταγμοὺς καὶ τὶς ἀδυναμίες τους, γιὰ νὰ δείξει ἔπειτα ὅλη τὴ δύναμή τους, π.χ. ὁ Γαβριήλ, ὅταν ἀποστέλλεται νὰ ἀναγγεῖλει στὴν Παναγία τὸ γεγονὸς τῆς κυήσεως διαλογίζεται: πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ συμβεῖ αὐτό; ἀλλὰ πηγαίνει. Καὶ ἡ Παναγία, ὅταν τὸ ἀκούει, ἀπορεῖ ἀλλὰ ὑπακούει. Περιγράφει τὰ γεγονότα μὲ τέτοιο τρόπο ὥστε νὰ ἀποδεικνύεται ὀλοκληρωμένο τὸ νόημά τους.

Τέλος ἀποδίδει ὅλο τὸ μεγαλεῖο καὶ ὅλο τὸ βάθος τῶν ὕμνων του μὲ λίγους στίχους. Δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ διακρίνει κανεὶς ποιοὶ εἶναι οἱ καλύτεροι τῶν ὕμνων τοῦ Ῥωμανοῦ. Ἐξαιρετοὶ ἀναφέρονται οἱ: Εἰς τὴν Χριστοῦ Γέννησιν, Εἰς τὴν Ὑπαπαντὴν, Εἰς τὴν Ἀνάστασιν, Εἰς τὴν Δευτέραν Παρουσίαν καὶ Εἰς τὴν Κοίμησιν Μοναχοῦ.

Στὸν Ῥωμανὸ ἀποδίδονται τρεῖς ἐξαιρετικοὶ ὑπέροχοι ὕμνοι τῆς ἐκκλησίας μας:

- α) Τὸν τάφον σου, Σωτήρ, στρατιῶτες τηροῦντες...
- β) Ὁ εὐσχήμων Ἰωσήφ ἀπὸ τοῦ ξύλου καθελῶν...
- γ) Τὴν ωραιότητα τῆς Παρθενίας σου...

Ἡ κυριότερη συλλογὴ ὕμνων του εἶναι τὸ δίτομον Κοντακάριον τῆς Πάτμου.

Ἐκδόσεις τῶν ἔργων τοῦ Ἁγίου Ῥωμανοῦ τοῦ Μελωδοῦ ἔχουν γίνεи ἀπὸ τοὺς: Τωμαδάκη, Τρυπάνη, Grosdidier de Matons καὶ Ἀνανία Κουστένη.